

GRAŻYNA WORONIECKA¹
Uniwersytet Warszawski

HABERMAS I JEGO ZNACZENIE DLA SOCJOLOGII

Filozofia społeczna Jürgena Habermasa to wszechstronne, przenikliwe i konsekwentne przedsięwzięcie ukierunkowane na Człowieka. Bezwzględne trzymanie się empirycznego wymiaru rzeczywistości uczyniło z tej filozofii w istocie rozległą teorię społecznego życia ludzi. Socjologia Habermasa przedstawia bowiem człowieka umocowanego w relacjach z innymi na poziomie poznania, władzy i autorefleksji, które w jego ujęciu przenikają się i wzajemnie warunkują. Skazany na używanie rozumu człowiek Habermasa sytuuje się ponad dualizmem normatywność–faktyczność, istotnie ważącym na kształcie socjologii klasycznej. Rozum i racjonalność to nierozłączna para pojęć usytuowanych w sferze komunikacyjnego kreowania i przekształcania obiektów składających się na ludzki świat.

Kluczowe terminy: sens i rozumienie, zostały w rozległej, wyczerpującej syntezie nauk społecznych i filozofii poznania usytuowane przez Habermasa na metapoziomie, ponad horyzontem analityczno-empirycznej socjologii i ugruntowane z jednej strony w analitycznej filozofii języka, z drugiej strony w horyzoncie hermeneutyki filozoficznej. W kolejnych pracach z lat 60., 70. i 80. dokonał on swoistej translacji licznych kategorii socjologicznych na koherentny wywód teoretyczny. Realizował tym samym własny postulat, zgodnie z którym pozostał wierny logice Oświecenia, lecz poddawał ten „niedokończony projekt” głębokiej korekcie [Habermas 1996 (1980)].

Świat, jaki przedstawia Habermas, pozostaje obiektywny, a dzięki komunikacji językowej jawi się jako formalnie zakładany; dzięki aktowi komunikacji obiekty zostają wyodrębnione w doświadczeniu i wplecione w praktyczne

---

¹ Prof. dr hab., Instytut Stosowanych Nauk Społecznych; e-mail: g.romanczuk@uw.edu.pl;
<https://orcid.org/0000-0002-8136-3908>

ingerowanie w ów świat; osoby działające zostają wkomponowane w fundamenty tkwiącej w strukturach komunikacyjnych racjonalności, dzięki czemu możliwa staje się realizacja obecnego w Człowieku potencjału rozumu. Rozum komunikacyjny, uobecniany w aktach mowy, nieuchronnie skazany jest na intersubiektywność norm, co do których podmioty dążą do porozumienia w idealnej sytuacji rozmowy. Między filozofią podmiotu a pragmatyką dyskursu zaznacza się w tym ujęciu pewne napięcie, które do końca cechowało twórczość tego Autora.

Do pewnego stopnia udaje się jednak Habermasowi wymknąć z pułapki tego, co Foucault określił jako „szantaż” Oświecenia, które zmierzało do powiązania prawdy i historii wolności, a tym samym ustanowiło kanon prawomocnych pytań filozoficznych [Foucault 2000: 286]. Zarazem współbrzmi z Kantem w diagnozowaniu momentu, w którym ludzie są zdolni do użycia rozumu w sposób dojrzały, nieskrępowany przez autorytety zakłócające procesy komunikacji. Zdetranscendentalizowanemu rozumowi przypisuje Habermas zdolność do przezwyciężenia zakłóceń, które nieprawomocnie oddzielają *Lebenswelt* od języka i działania [Habermas 2004: 12–13]. Jego krytyka nowoczesności to w istocie analiza warunków, w których racjonalność komunikacyjna może przenikać *Lebenswelt*, formować jego strukturalne komponenty i umożliwiać rozumne przywrócenie jedności Człowieka i jego świata [Habermas 2002: 211–350]. Zapropionowana przez Habermasa architektura teorii społecznej wnosi do socjologii nowe perspektywy i pytania. Nierzadko kontrowersyjne, skłaniają jednak do ponownego przyjrzenia się tezom klasyków, podejrzliwej rewizji popularnych paradygmatów, świeżej refleksji o statusie socjologicznych wyznań wiary. Jego schematy pojęciowe wyostrzają też narzędzia krytyki społecznej, podważając oczywistości i powszechne publiczne opinie, wyczulając na historyczność procesów społecznego stawania się domeny komunikacji publicznej i determinant jej przekształceń [Habermas 2007]. Całe filozoficzne życie Jürgena Habermasa doskonale mogą podsumować słowa, które Foucault napisał o Kancie: była to „krytyczna ontologia nas samych”, w której „krytyka tego, czym jesteśmy, jest zarazem historyczną analizą narzuconych nam granic i próbą ich przekroczenia” [Foucault 2000: 293].

BIBLIOGRAFIA

- Foucault Michel.** 2000. Czym jest Oświecenie? W: *Filozofia, historia, polityka. Wybór pism.* Foucault M. 276–293. tłum. D. Leszczyński, L. Rasiński. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Habermas Jürgen.** 1996 [1980]. „Moderna – niedokończony projekt (1980)”. tłum. D. Domagała. *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria* 1: 47–61.
- Habermas Jürgen.** 2002. *Teoria działania komunikacyjnego. Tom II: Przyczynek do krytyki rozumu funkcjonalnego.* tłum. A.M. Kaniowski. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Habermas Jürgen.** 2004. *Działanie komunikacyjne i detranscendentalizacja rozumu.* tłum. W. Lipnik. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Habermas Jürgen.** 2007. *Strukturalne przeobrażenia sfery publicznej.* tłum. W. Lipnik, M. Łukasiewicz. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.